

ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDA TARBIYA VA UNING AHAMIYATI

Shahrisabz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
Eshmuratova Dildor Normuratovna
Shahrisabz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
Ochilova Gulnoza Asrorovna
Shahrisabz davlat pedagogika instituti 2-kurs talabasi
Bektoshev G'iyosiddin Saxriddin o'g'li

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimida tarbiya jarayonining o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tarbiyaning nafaqat shaxsiy kamolot, balki jamiyatning ma'naviy rivojlanishidagi roli yoritilgan. Unda ta'lim jarayonida o'quvchilarning axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy qadriyatlarini shakllantirishning dolzarbligi hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar orqali tarbiyaning samaradorligini oshirish yo'llari muhokama qilingan. Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi, oilaviy tarbiyaning ahamiyati va ta'lim muassasalari bilan hamkorlikning o'rni haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Zamonaviy ta'lim, tarbiya, axloqiy qadriyatlar, ma'naviy rivojlanish, pedagogik yondashuvlar, oila va ta'lim hamkorligi, milliy qadriyatlar, shaxs kamolot, ta'lim samaradorligi.

Аннотация: В данной статье анализируется роль и значение образовательного процесса в современной системе образования. Подчеркнута роль образования не только в развитии личности, но и в духовном развитии общества. Обсуждалась важность формирования нравственных, духовных и социальных ценностей учащихся в образовательном процессе, а также пути повышения эффективности образования посредством современных педагогических подходов. Также говорится о гармонии национальных и общечеловеческих ценностей, важности семейного воспитания и роли сотрудничества с образовательными учреждениями.

Ключевые слова: Современное образование, воспитание, нравственные ценности, духовное развитие, педагогические подходы, семейно-образовательное сотрудничество, национальные ценности, развитие личности, эффективность образования.

Abstract: This article analyzes the role and importance of the educational process in the modern education system. The role of education not only in personal development, but also in the spiritual development of society is highlighted. It discussed the importance of forming the moral, spiritual and social values of students in the educational process, as well as ways to increase the effectiveness of education through modern pedagogical approaches. It also talks about the harmony of national and universal values, the importance of family upbringing and the role of cooperation with educational institutions.

Key words: Modern education, upbringing, moral values, spiritual development, pedagogical approaches, family and educational cooperation, national values, personal development, educational efficiency.

Bugungi globallashuv va texnologik taraqqiyot davrida ta'lim tizimi jamiyatning har bir jabhasini rivojlantirishda hal qiluvchi o'rin tutadi. Shuningdek, ta'lim faqat bilim berish bilan cheklanmasdan, yosh avlodni tarbiyalash, ularning axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda ham muhim vazifalarni bajaradi. Tarbiya jarayoni insoniyat qadriyatlarini avlodlardan avlodga yetkazish, jamiyatda barqarorlik va uyg'unlikni ta'minlashning asosiy vositasi sifatida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy maktab, o'quv muassasalari va oila hamkorligi yoshlarning har tomonlama kamol topishi uchun qulay muhit yaratishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ta'lim tizimida tarbiya masalalarining dolzarbligi bugungi kunda jamiyatning oldida turgan qator muammolar – ma'naviy qadriyatlarning yo'qolishi, axloqiy inqiroz, hamda yoshlar orasida mas'uliyat hissining pasayishi kabi muammolarni hal qilish zarurati bilan ham bog'liqdir. Shunday ekan, zamonaviy ta'lim tizimida tarbiyaga yondashuvni takomillashtirish, uni nafaqat o'quv jarayonining ajralmas qismi, balki davlat va jamiyat

siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qarash bugungi kunning dolzarb ehtiyojlaridan biridir.

Tarbiya pedagogikadagi asosiy tushunchalardan biri sanaladi. Jamiyat va pedagogikaning tarixiy rivoji davomida mazkur kategoriyani tushuntirishga turlicha yondashuvlar yuzaga keldi. Eng avvalo, keng va tor ma'nodagi tarbiya farqlanadi. Keng ma'noda tarbiya shaxsga jamiyatning ta'sir etishi, ijtimoiy hodisa sifatida qaraladi. Mazkur holatda tarbiya ijtimoiylashtirish bilan uyg'unlashadi. Tor ma'nodagi tarbiya deganda, pedagogik jarayon sharoitida ta'lim maqsadini amalga oshirish uchun pedagog va tarbiyalanuvchilarning maxsus tashkil etilgan faoliyati tushuniladi, Ushbu holatda pedagoglarning tarbiyaviy faoliyati tarbiyaviy ish deb ataladi.[1]

Tarbiya yosh avlodni ma'lum maqsad yo'lida kamol toptirish, uning ongi va xulq-atvorini shakllantirish va rivojlantirish jarayonidir. Turli ta'riflarda tarbiya mazmuni turlicha talqin qilinsa ham, ulami bitta xususiyat - yosh avlodni kelgusi hayotga tayyorlashga yo'naltirilganligi birlashtirib turadi. Turli jamiyatda, har xil shart-sharoitda tarbiyaning maqsadi, mazmuni va amalga oshirish imkoniyatlari ham turlicha bo'ladi. Tarbiya jarayoni aniq tarixiy sharoitda aynan o'sha davr uchun dolzarb bo'lgan vazifalarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Ya'ni tarbiya - shaxs ongini muayyan jamiyatning maqsad va vazifalariga muvofiq ravishda tarkib toptirish va rivojlantirish jarayoni, kishilarni ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotda faol ishtirok etishga qaratilgan barcha ta'sirlar majmuidir.[2]

Ta'lim-tarbiya o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan bir jarayonning - shaxsning shakllanishi va rivojlanishi jarayonining ikki tomonidir. Tarbiya o'sib kelayotgan avlodni hayotga tayyorlash jarayonini, shu jumladan ta'lim va bilim olishni ham o'z ichiga oladi. Bir butun tarbiya jarayonida uning o'zaro bog'liq bo'lgan ikki qismi ajratiladi: hayotni bilish va unga munosabatni shakllantirish. Hayotni bilish asosan ta'limning vazifasi bo'lsa, tarbiyaning vazifasi unga nisbatan munosabatni shakllantirishdan iborat.[3]

Tarbiya jarayonining tamoyillari (tarbiya tamoyillari) - bu tarbiya jarayonining mazmuni, metodlari va tashkiliy jihatlariga bo'lgan talablar aks etgan asosiy boshlang'ich qoidalardir. Ular tarbiya jarayonining xususiyatlarini o'zida aks ettiradi va pedagogik jarayonning umumiy tamoyillaridan farqli ravishda, bu pedagoglarning tarbiyaviy masalalarni hal qilishida rahbarlik uchun qo'llanidigan umumiy qoidalardir. Hozirgi kunda tarbiya tizimi quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- tarbiyaning ijtimoiy yo'nalganligi;
- tarbiyaning hayot va mehnat bilan bog'liqligi;
- tarbiyada bola shaxsining ijobiy jihatlariga tayanish;
- tarbiyada individual yondashuv;
- tarbiyaviy ta'sirlar birligi.[4]

O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov bu haqda shunday degan edi: «...ta'lim-tarbiya - ong mahsuli, lekin ayni vaqtda ong darajasi va uning rivojlanishini ham belgilaydigan, ya'ni xalq ma'naviyatini shakllantiradigan va boyitadigan eng muhim omildir. Binobarin, ta'lim-tarbiya tizimini va shu asosda ongni o'zgartirmasdan turib, ma'naviyatni rivojlantirib bo'lmaydi. Shu boisdan bu sohaga yuzaki, rasmiy yondashuvlarga, puxta o'ylanmagan ishlarga mutlaqo yo'l qo'yib bo'lmaydi... Shuni unutmasligimiz kerakki, kelajagimiz poydevori bihm dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lim va tarbiya olishiga bog'liq»[5]

Pedagogika ta'lim-tarbiya maqsadini jamiyat talablariga va o'quvchilarning yosh xususiyatlariga qarab mazmunan o'zgarib borishini o'rgatadi, mukammal inson tarbiyasining tarkibiy qismlarini va ular o'rtasidagi aloqa va bog'lanishlarni ochib beradi. Shu asnodan ta'lim va tarbiya sohasidagi tajribalarni umumlashtiradi, tarbiyaning kelgusidagi rivojlanish istiqbollari, yo'llarini ko'rsatib beradi. Pedagogika maktab, kollej va akademik litseylar va maktabdan tashqari muassasalari xodimlarini ham nazariy, ilg'or tajribalar bilan qurollantiradi. Ota-onalarga yoshlarni to'g'ri tarbiya qilish, o'qitishdagi mahoratini yanada takomillashtirish yo'lida amaliy tavsiyalar beradi. Tarbiya - o'sib kelayotgan avlodlarda hosil qilingan bilimlar asosida aqliy kamoloti va dunyoqarashini, insoniy

e'tiqod, burch va mas'uliyatni jamiyatimiz kishilariga xos bo'lgan axloqiy fazilatlarni yaratishdagi maqsadni ifodalaydi. Tarbiya bola tug'ilganidan boshlab umrining oxirigacha davom etadigan jarayondir. Shu sababli, tarbiya so'zi ko'p vaqtlarda ta'lim, ma'lumot jarayonlariga kiradigan ishlarning mazmunini ham anglatadi. Tarbiya-ta'lim va ma'lumot natijalarini o'zida aks ettiradi. Ta'lim-maxsus tayyorlangan kishilar rahbarligida o'tkaziladigan, o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantiradigan, bilish qobiliyatlarini o'stiradigan, ularning dunyoqarashini tarkib toptiradigan jarayondir.[6]

Tarbiya fani O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan umumiy o'rta ta'lim muassasalarida 2020-2021-o'quv yilidan boshlab joriy qilindi. Ushbu fan Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasining bir qismi sifatida o'quvchilarda "Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari" g'oyasini singdirish, ularni ijtimoiy muvaffaqiyatli hayotga tayyorlash, faol fuqarolik pozitsiyasi, mas'uliyat, majburiyat, huquqiy ong va madaniyat, teran dunyoqarash, sog'lom e'tiqodlilik, ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik kabi fazilatlarni shakllantirishni maqsad qilib qo'ygan. Tarbiya jarayonida qo'llaniladigan asosiy strategiyalardan biri bu ijobiy xulq-atvorni targ'ib qilishdir. O'qituvchilar bolalarni ijobiy xulq-atvorga undash uchun turli usullardan foydalanadilar, masalan, aniq taxminlar qo'yish, ijobiy mustahkamlashni ta'minlash va to'g'ri xatti-harakatlarni modellashtirish. Shuningdek, ular bolalar bilan maktabda va undan tashqarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan impulslarni nazorat qilish va hissiy tartibga solish kabi o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish uchun ishlaydi.[7]

Zamonaviy ta'lim tizimida tarbiya jamiyatning ma'naviy va intellektual taraqqiyotini ta'minlovchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda tarbiya nafaqat bilim berish jarayonining bir qismi, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirish, unga yuksak ma'naviy qadriyatlar va mustahkam hayotiy tamoyillarni singdirish vositasi sifatida qaralmoqda. Tarbiyaning ahamiyati shundaki, u inson ongida o'z-o'zini anglash, jamiyatdagi o'rnini tushunish va mas'uliyatni his qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar, raqamli innovatsiyalar va globallashtirish davrida yosh avlodni milliy an'analar, umuminsoniy qadriyatlar va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash yanada dolzarb masalaga aylanmoqda. Chunki faqatgina ilm-fan yutuqlarini egallagan, biroq ma'naviy asosdan mahrum inson jamiyatga to'liq foyda keltira olmaydi. Zamonaviy ta'lim tizimida tarbiyani samarali yo'lga qo'yish uchun maktab, oila va jamiyatning uzviy hamkorligi talab etiladi. Ayniqsa, pedagoglar va ota-onalar o'z harakatlarida uyg'unlikka erishib, yosh avlodga hayotda kerak bo'ladigan nafaqat bilim, balki axloqiy va ijtimoiy ko'nikmalarni ham yetkazib bera olishlari muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, tarbiya zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, uning asosiy maqsadi — kelajak avlodni barkamol, vatanparvar va jahon maydonida raqobatbardosh shaxs sifatida shakllantirishdir. Shuning uchun har bir ta'lim beruvchi va jamiyat a'zosi bu masalaga jiddiy e'tibor qaratishi lozim. Zero, tarbiyali avlod — porloq kelajak kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. B.X.Xodjayev "Umumiy Pedagogika nazariyasi va amaliyoti" «Sano-standart» nashriyoti Toshkent - 2017
2. A.Ibrohimov, X.Sultonov, N.Jo'tayev. -T.: "Vatan tuyg'usi" O'zbekiston, 1996
3. Савин Н.В. Педагогика. Учеб. пособие для пед. училищ. Изд. 2-е, доп.4- М., «Просвещени е», 1978.
4. Педагогическая психология: Учебное пособие. Под ред. Л-А.Регуш, А.З. Орловой. — 01 б.: Питер, 2010.
5. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat- yengilmas kuch. -T.: Ma'naviyat, 2008.
6. <https://fayllar.org/zamonaviy-talim-tarbiya-va-uning-mohiyati.html>
7. Usmonova S. Ta'lim jarayonida noan'anaviy darslarga ijodiy yondashish usullari. -Buxoro: "Pedagogik mahorat" jurnali, 2005-yil, 2-son.